

пиджаков: клубных, деловых, спортивных, выполненных из льна, мягкого вельвета, *муарного* велюра и др.» [<http://news.kr.ua/>].

С развитием компьютерных технологий производящее *муар* дополнилось производными адективами (*муарный*, *антимуарный*, *муарно-постерный*), субстантивом *муарчик*, наречием *муарно*, обозначающими оттенки значения «с отливом, переливчатый, похожий на муар»: «Желательно, чтобы на мониторе была *антимуарная* настройка» [<http://thor.kubsu.ru/>]; «Это дает Вам моральное право искать пятнышки на солнце, разгоняющем мрак грубого, *муарно-постерного* DV-прошлого, и озаряющем кристально ясное будущее HDV» [<http://www.videomax.ru/>]; «Из-за дискретности изображения и дискретности рабочего слоя кинескопа *муарные* искажения схожи с искажениями так называемого «лестничного эффекта», широко известного в компьютерной графике» [<http://computersua.com/>]; «И *муарчик* на каких-то хитрых фонах всегда аналог даст, и тонкие линии в 1 пиксель не будут такими же резкими, как задумано...» [<http://itc.ua/>]; «Как легкий *муарно* сквозивший дым, Не поддаваться минутам пустым, изранив руки стеклом твоим, в котором дышит мгновенье» [<http://julia-alias.livejournal.com>].

Словообразовательное гнездо, имеющее в вершине лексему *парча*, представленное в словаре двумя словообразовательными парами: *парча – парчовый* и *парча – парчевой*; пополнилось производными адективами *парчово-атласный* (разновидность сочетания тканей) и *парчово-ткацкий*: «Мелькание *парчово-атласных* нарядов» [<http://forum.chronarda.ru/>]; «Основателем рода был Иван Алексеевич Жевержеев, который родился в 1838 году и владел *парчово-ткацкой* фабрикой, которая обслуживала практически все церковные приходы Петербурга» [<http://www.ko.ru/>] (ср. *кисея – кисейноткацкий*).

Перкаль «*Спец.* Тонкая прочная хлопчатобумажная ткань полотняного переплетения, употребляемая для парашютов, прорезиненных оболочек и т. п.» [4].

В Словообразовательном словаре А. Н. Тихонова гнездо с вершиной *перкаль* включает однозвеньевую словообразовательную цепочку: *перкаль – перкалевый*. Данное словообразовательное гнездо пополнилось следующими единицами:

1) адективным дериватом с суффиксом *-н-* со значением «относящийся к тому, что названо производящей основой» *перкальный*: «Модель выполнена из бальзы и *перкального* полотна» [<http://bulatnikov.ru/>];

2) производными адективами, представляющими собой сложение основ, – *деревянно-перкальный* и *перкально-фанерный*: «Скорость этих самолетов была около 180-200 км/ч, они были *деревянно-перкальной* конструкции» [<http://www.nasha.lv/>]; «Учитывая *перкально-фанерную* конструкцию летательных аппаратов той эпохи можно уверенно предполагать, что от него практически ничего к настоящему времени не осталось, кроме двигателя конечно» [<http://www.iskateli.ru/>];

3) вербальным дериватом *перкалить*, образованным от имени существительного с помощью суффикса *-и(ть)*, имеющим значение «соотносить действие с указанным понятием»: «Эта техника требовала хорошего опыта и умения, от высоты температуры зависел оттенок цвета, но также было важно не *перкалить* металл» [<http://www.dalepc.com/>].

Таким образом, гнезда минимального типа [7, с. 13], или, по А. Н. Тихонову, простейшие гнезда (микрогнезда) [5, с. 40], например, *перкаль – перкалевый* в настоящее время относятся к сильноразвернутым гнездам, включающим три и более слова. Дериваты с базовыми словами, заимствованными из тюркских языков, образуются по продуктивным в русском языке моделям (сущ. + суффикс *-н-* = прилаг. (*перкаль – перкальный*); прил. + суффикс *-о-* = наречие (*муарный – муарно*)). Большое количество производных образовано путем сложения основ, причем компонент с исходным словом может находиться в пре- и постпозиции: *деревянно-перкальный* и *перкально-фанерный*, *атласно-матовый* и *матово-атласный*, *темно-атласный* и *атласно-темный*.

Перспективой дальнейшего исследования является изучение словообразовательных гнезд с заимствованными вершинами на материале других тематических групп.

Источники и литература

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: Т. 1-4. – М.: Русский язык, 1989-1991.
2. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
3. Словарь русского языка: В 4-х т. / РАН, Ин-т лингвистических исследований; Под ред. А. П. Евгеньевой. – 4-е изд., стер. – М.: Рус. яз., Полиграфресурсы, 1999.
4. Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950-1965.
5. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка: В 2-х т. – М.: Рус. яз., 1985.
6. Толковый словарь русского языка: В 4-х т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. – М., 1935-1940.
7. Ширшов И. А. Теоретические проблемы гнездования // Принципы составления гнездового толково-словообразовательного словаря современного русского языка. – Грозный, 1991. – С. 5-74.
8. Юналеева Р. А. Тюркизмы русского языка (проблемы полиаспектного исследования). – Казань: Таглитат, 2000. – 172 с.

Кузьміна І. О.

ГРАМАТИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОГО ПРИКМЕТНИКА У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ДІЛОВИХ ТЕКСТАХ

Останнім часом визначальною рисою лінгвістичної науки є систематизація розрізнених лексичних, граматичних і стилістичних явищ та вивчення у взаємодії з точки зору їх семантики та функцій. Поряд з прагматичними та когнітивними, комунікативно-функціональними, системно-структурними та типологічними напрямками у сучасній філології існує окремий напрямок щодо вивчення властивостей мовних одиниць і відношення між ними за допомогою низки лінгвостатистичних методів. Лінгвостатистичні методи дають можливість розкрити такі закономірності сполучуваності слів, які неможливо виявити іншими методами. Багато науковців досліджують особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць на матеріалі різних функціональних стилів у лінгвостатистичному аспекті [1, 2, 6, 7]. Але й досі залишаються не розв'язаними деякі

питання: встановлення жанротворчого потенціалу граматичної сполучуваності англійського прикметника у ділових паперах та виявлення особливостей його реалізації.

Актуальність пропонованого дослідження визначається усвідомленням все більш зростаючої ролі англійських офіційно-ділових документів у соціальному бутті світового співтовариства, а також спрямовуванням сучасної лінгвістики на встановлення властивостей мовних одиниць і відношень між ними.

Головною метою статті є вивчення граматичної сполучуваності прикметника в предикативній функції з іншими мовними одиницями та закономірностей її реалізації у полярних жанрах офіційно-ділового стилю.

Для досягнення поставленої мети дослідження вирішуються такі завдання:

- встановити ядерні моделі прикметника у предикативній функції, які зустрічаються у текстах контракту та комерційного листа не приватного характеру;

- за допомогою статистичного аналізу (критерій Стюдента, рангова кореляція, відстань між досліджуваними масивами) встановити жанротворчий потенціал моделей у ділових текстах;

- надати лінгвістичне пояснення деяких статистичних кількісних показників прикметника.

Об'єктом дослідження є прикметник в предикативній функції у сучасних англійських ділових текстах.

Предмет дослідження складають функціональні ознаки англійського прикметника в предикативній функції на синтаксичному структурному рівні.

Матеріалом дослідження слугували тексти двох полярних на нашу думку жанрів офіційно-ділового стилю – жанру контракту та жанру комерційного листа не приватного характеру. Деякі лінгвісти вважають доцільним моделювати функціональний стиль у аспекті польової структури стилю [4, с. 581], тому з усієї жанрової різноманітності офіційно-ділового стилю ми виділили полярні жанри за ознакою комунікативної цілеустановки та ситуації спілкування. До периферії офіційно-ділового стилю відносять інформативну рекламу, патентний стиль та побутово-ділове мовлення, до якого належать ділові листи. Жанр контракту, що найбільш точно і повно демонструє специфіку офіційно-ділового стилю, належить до організаційно-розпорядчої документації (ОРД), яка є центром ділової писемності, ядром офіційно-ділового стилю [5, с. 70].

Таким чином, до стильових рис контракту як жанру офіційно-ділового стилю належать: обов'язково-наказовий та іменний характер мовлення і точність, яка не допускає подвійного тлумачення, імперативність, стандартизованість, лаконізм, та регламентаційна цілеустановка. Комерційній кореспонденції властиві такі риси як ясність, стислість та ввічливість викладу інформації та інформативна цілеустановка. Відповідно до різних комунікативних цілеустановок цих двох жанрів, функцією документа, пов'язаного з реалізацією того чи іншого виду діяльності, визначається характер викладу, побудова й тон мовлення, його стилістичні якості, відбір мовних і мовленнєвих засобів.

У тексті прикметники створюють певні словосполучення зі словами інших частин мови на основі їх комбінаторних властивостей. Закони мови визначають властивості слів, які мають реалізацію у мовленні, де утворюють конкретні моделі сполучуваності. Таким чином вивчення норм сполучуваності слів тісно пов'язане з проблемою моделювання: встановленні граматичні зв'язки одного слова з іншим у реченні відображаються у моделях граматичної сполучуваності. Ми розуміємо модель як конструкцію, яка відображає граматичну сполучуваність слів і виступає як узагальнене правило поєднання класів слів і побудови словосполучень. Сполучуваність дієслова – це реалізація його валентності, що включає всі зв'язки, в яких слово бере участь у мовленні. У даному дослідженні до уваги беруться лише ядерні моделі сполучуваності прикметників, де перший елемент – прикметник, що аналізується, а другий компонент – слово, кероване прикметником. Також у дослідженні до уваги приймаються зв'язки, які виходять за межі парного сполучення слів. Тобто ми аналізуємо усі словосполучення прикметника як зі словами, так й з синтаксичними одиницями, які поєднуються ядерним зв'язком.

У даній роботі ми досліджували граматичну сполучуваність прикметника лише в предикативній функції, тому що саме в цій функції прикметник має значно більшу синтаксичну активність.

З метою встановлення набору моделей, які відображають валентність прикметника, досліджуваний матеріал обсягом 3000 прикладів був підданий дистрибутивному аналізу. Під час встановлення набору ядерних моделей сполучуваності англійського прикметника ми використовували ті самі принципи, що й у «A Deskbook of Most Frequent English Collocations» [9]. Всі моделі, що зустрілися в досліджуваних текстах, кодуються символами класів слів: N – іменний компонент (іменник, займенник, кількісний числівник), A – прикметник, D – прислівник, V – інфінітив, Ving – інгівні форми, prp – прийменник, S – підрядне речення.

Вважаємо за необхідне не лише здійснити аналіз моделей з погляду їх частоти у текстах кожного з досліджуваних жанрів, але й встановити факт варіювання цих моделей залежно від жанру.

Отримані дані з вибіркової сукупності представлені у табл. 1:

Таблиця 1

Розподіл частот вживання моделей граматичної сполучуваності прикметників у ділових текстах

№ п/п	Моделі граматичної сполучуваності	Жанр контракту		Жанр комерційної кореспонденції	
		Абсолютна частота	Відносна частота у (%)	Абсолютна частота	Відносна частота у (%)
1.	ØA	509	33.94	145	9.68
2.	APRPN	683	45.53	227	15.14

3.	AV=	158	10.53	565	37.68
4.	DA	71	4.73	296	19.73
5.	AS	44	2.94	212	14.13
6.	APRPVING	35	2.33	31	2.06
7.	AENOUGHV=	–	–	11	0.73
8.	AN	–	–	5	0.33
9.	TOOAV=	–	–	4	0.26
10.	SOAASS	–	–	4	0.26
РАЗОМ		1500		1500	

Дані таблиці свідчать про те, що зв'язки, які відображені у моделях граматичної сполучуваності, мають специфіку реалізації у досліджуваних жанрах. Граматична сполучуваність прикметника в досліджуваних жанрах представлена обмеженою кількістю моделей (лише 10 моделей) серед 18 можливих [6, с. 99]. Найчастіше реалізуються у мовленні (незалежно від жанрових різновидів) моделі ØA, ArpN, AV=, DA. 1 ранг по частоті займають: у текстах контрактів – ArpN; у текстах комерційних листів – AV=. 2 ранг: у контрактах – ØA; у листах – DA. 3 ранг: у контрактах – AV=; у листах – ArpN. 4 ранг: у контрактах – DA; у листах – AS. 5 ранг: у контрактах – AS; у листах – ØA.

Можна зробити висновок, що у жанрі контракту особливо яскраво виявляється дія мовленнєвого закону переваги, згідно з яким перевага віддається невеликій кількості моделей, які максимально характеризують основні риси контракту: імперативність, стандартизація, лаконізм і неособовий характер викладу. Вживання цих моделей створює ефект стереотипності та офіційності, сприяє економії процесу мислення та мовних засобів вираження. В жанрі комерційної кореспонденції прикметник в предикативній функції має значно більшу синтаксичну активність, тому вживаються додатково ще 4 моделі порівняно з жанром контракту: AenoughV=, AN, tooAV=, soAaS.

Взявши до уваги помітну різницю у кількісних показниках частот моделей прикметника у досліджуваних творах, ми припускаємо, що частота таких моделей може слугувати диференційною ознакою досліджуваних текстів. Для перевірки цієї гіпотези використаємо видозмінену схему обчислення критерію Стюдента (t) [8, с. 82-84]. Цей статистичний показник вказує на істотність чи неістотність розходження між порівнюваними вибірками. Він обчислюється за формулою, в якій використовуються дані про процентні показники (відносну частоту) і про величину вибірки, на основі якої ці показники встановлюються:

$$t = \frac{|p_1 - p_2|}{Sed\%},$$

де p_1 – процентний показник (тобто відносна частота в %) для першої вибірки, p_2 – процентний показник для другої.

$$Sed\% \text{ обчислюємо за формулою: } Sed\% = \sqrt{PQ \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)},$$

де n_1 – обсяг першої вибірки, на основі якого вираховувалися проценти,

n_2 – обсяг другої вибірки. У нашому випадку $n_1=1500$, а $n_2=1500$.

P – середній для обох вибірок процентний показник, який обчислюється за формулою:

$$P = \frac{p_1 n_1 + p_2 n_2}{n_1 + n_2}, \quad Q=100\%-P. \text{ Результати обчислення відображені у таблиці 2.}$$

Показники критерію Стюдента для моделей прикметника в предикативній функції.

Таблиця 2.

Жанр	Моделі								Жанр	
	A	Ø	ArpN	A V=	A D	S	ng	ArpVi		
Комерційний контракт	.6	5	.2	8	.2	4	.1	4	0.07	Кореспонденція приватного характеру

Якщо наш результат вище 2.0, розбіжності між досліджуваними жанрами можна вважати істотними. Тому з імовірністю 99% можна констатувати факт існування суттєвого розходження між відносною частотою моделей ØA, ArpN, AV=, DA, AS у текстах досліджуваних жанрів.

Отже, наша гіпотеза підтвердилася: частота моделей граматичної сполучуваності прикметника може слугувати статистичним параметром, що розмежовує жанр контракту та жанр комерційної кореспонденції в межах офіційно-ділового стилю.

Отримавши показники критерію Стьюдента, можна обчислити відстань між жанрами (2:80). Зазвичай відстань між зіставлюваними масивами обчислюється лише для тих пар зіставлених масивів, де показник критерію Стьюдента говорить про істотні розбіжності.

Розрахунки показали, що найбільш далекі один від одного жанри контракти та комерційної кореспонденції по частоті моделей ArgrN ($I = 0.74$), ΦA ($I = 0.62$), DA ($I = 0.56$), AV= ($I = 0.48$).

Розглядаючи граматичну сполучуваність прикметника в лінгвостатистичному аспекті, вважаємо за необхідне не лише зафіксувати найбільш частотні моделі, але й надати пояснення їх переважного вживання в кожному з досліджуваних жанрів, враховуючи екстралінгвістичні і внутрішньолінгвістичні чинники.

Частоти прикметників, які здатні управляти прийменниковими групами (модель ArgrN), найбільш частотні у текстах контрактів. Це можна пояснити іменним характером цього жанру з його прагненням виразити як умога більше інформації у межах простого речення. Також це є засобом стандартизації ділового мовлення, тому що контракти – це документи з високим рівнем стандартизації порівняно з листами [3, с. 135]. Зазначимо, що процес стандартизації мови договорів пов'язаний з дією принципу конденсації, економії та концентрації мовних засобів вираження, необхідністю чіткості та однозначності викладу. Відсутність стандартів ускладнила б розуміння, тлумачення та переклад цих текстів.

У текстах комерційних листів другий ранг по частоті займає модель DA. Пояснити це можна тим фактом, що прислівник в приадективній позиції є одним з найкращих засобів вирази емоційності, а жанр комерційних листів знаходиться на периферії офіційно-ділового стилю та має певні риси епістолярного жанру. Автор листа дає оцінку фактам дійсності, економічним подіям, тому часто вживаються такі моделі: I am really sorry to disappoint you ...; our prices are highly competitive. Одним з мовних засобів оцінки є індуктивні прикметники, що мають модальне значення і виражають емоційну оцінку дії (possible, necessary, likely, doubtful). Відомо, що не всі прикметники можуть вступати у синтаксичний зв'язок з інфінітивом. Це пояснює чому у комерційних листах найбільш вживаною є модель AV=. У договорах як документах регламентаційного характеру використовують емоційно незабарвлені стандарти, тому моделі DA та AV= вживаються не так часто.

Жанр контракту відрізняється від жанру комерційного листа високою частотою прикметників в предикативній функції з нульовою синтаксичною активністю. На наш погляд, це є дуже зручним засобом актуалізації та конкретизації умов договору та норм визначення [3, с. 133], тому речення з однорідними предикативними прикметниками з нульовою активністю досить часто вживаються у текстах цього жанру: The technical documentations are complete, accurate and sufficient.

У подальшому планується виявити жанротворчий потенціал моделі та ланцюжка моделей англійського іменника у досліджуваних жанрах.

Література

1. Гіков Л. В. Особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць в авторському стилі. Автореф. дис. ... канд. філол. наук.– Ч., 2003. – 19 с.
2. Жуковська В. В. Лексико-семантичні та граматичні характеристики англійського дієслова у художньому тексті: лінгвостатистичний аспект. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2006. – 259 с.
3. Зарума-Панських О. Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні та дискурсні особливості. Дис. ... канд. філол. наук. – Л., 2001. – 219 с.
4. Кожина М. Н., Алексеева Л. М., Аннушкин В. И. и др. Стилистический энциклопедический словарь русского языка. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 694 с.
5. Колтунова М. В. Язык и деловое общение: нормы, риторика, этикет: Учеб. Пособие для вузов. – М.: ОАО «НПО «Экономика», 2000. – 271 с.
6. Куликова В. И. Морфологические и синтаксические характеристики прилагательного в различных функциональных стилях. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 1980. – 228 с.
7. Нагорна С. С. Стилеметричні характеристики дієслова у сучасних англомовних наукових текстах. Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004. – 260 с.
8. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів: Навчальний посібник.– Вінниця, 2001. – 168 с.
9. Справочник наиболее употребительных английских словосочетаний /В. И. Перебийнос, С. С. Хидекель, Л. Р. Вайнер и др. – М.: Просвещение, 1986. – 320 с.

Кузьмина С. М.

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ ИТОГИ РАБОТЫ НАД ПРОЕКТОМ НОВОЙ РЕДАКЦИИ СВОДА ПРАВИЛ РУССКОГО ПРАВОПИСАНИЯ

В настоящей статье рассматриваются некоторые актуальные с точки зрения кодификации орфографии вопросы, выявленные в процессе подготовки в Институте русского языка им. В. В. Виноградова РАН проекта новой, переработанной и дополненной редакции свода «Правил орфографии и пунктуации» (см. [Свод 2000]) а также в ходе его обсуждения и доработки (подробнее о проекте свода 2000 см. [Кузьмина 2002; Лопатин 2002]). Осмысление опыта многолетней работы над проектом поможет избежать ошибок при последующих попытках коррекции действующих правил орфографии.

Современное русское правописание регламентируется «Правилами русской орфографии и пунктуации», принятыми в 1956-м году. Принятие этих правил имело исключительно важное значение для упорядочения русского письма: это был первый законодательно закрепленный общеобязательный свод правил. Он устранил чудовищный разброд в правописании. До выхода свода писали *рости и расти, идти и итти, мачеха и мачиха, желтый и желтый, пенснэ и пенсне; безустали и без устали, до-исторический и доисторический, послезавтра и послезавтра*, и т. п. Заимствованные слова писались то с одной согласной буквой, то с двумя: *ил(л)юстрация, артил(л)ерия, диф(ф)еренцировать, коэф(ф)ициент, парал(л)елограм* и т. п.

Свод вышел в свет в 1956 году, а готовился еще в 30-е годы; поэтому понятно, что он «отстал от жизни» и в полной мере не отвечает современному состоянию русского языка и орфографической практике. К тому же за 50 лет в языке, естественно, произошли дальнейшие изменения: появилось много новых слов, написание которых не регламентировано и потому испытывает колебания. Так, появились новые языковые единицы, стоящие на грани между словом и частью слова, например: *макро, мини, миди, макси, видео, аудио, медиа* и мн.